

ROZDZIAŁ 8

KAPITAŁ RZECZOWY A TEORIA NAUK O ZARZĄDZANIU

Stanisław Zajęc

1. Kapitał rzeczowy w przedsiębiorstwie – istota, podział i znaczenie

Kapitał rzeczowy w zasadniczym stopniu decyduje o możliwościach gospodarczych przedsiębiorstwa. Jego stan, stopień nowoczesności oraz poziom wykorzystania świadczą o kondycji firmy. Racjonalne gospodarowanie majątkiem trwałym poprawia efekty ekonomiczne przedsiębiorstwa¹.

Kapitał w przedsiębiorstwie występuje w trzech formach: rzeczowej (jako majątek produkcyjny), ludzkiej (jako zasoby intelektualne) oraz pieniężnej.

Majątek produkcyjny przedsiębiorstwa zapewnia ochronę procesów gospodarczych przed zakłóceniami i ich stabilizację poprzez ciągłość produkcji wyrobów i świadczenia usług oraz wysoki poziom obsługi odbiorców.

Kapitał produkcyjny (majątek produkcyjny) to maszyny, budynki, zapasy surowców i materiałów, które wraz z innymi czynnikami wytwórczymi uczestniczą w procesie produkcji. Majątek produkcyjny dzieli się na: majątek trwały (aktywa trwałe) i majątek obrotowy (aktywa obrotowe)².

Majątek trwały przedsiębiorstwa to aktywa o znacznej wartości i o długim okresie użytkowania. Są one przeznaczone do zbycia lub płacone i wymagalne

---

¹ C. Kozłowski, *Ocena gospodarowania środkami trwałymi w przedsiębiorstwie produkcyjnym*. Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 24, 2010, s. 186.

² Encyklopedia Zarządzania.

w okresie przekraczającym 12 miesięcy od momentu ich kupna, złożenia, wystawienia lub też dnia bilansowego.

W skład majątku trwałego przedsiębiorstwa wchodzi:

- 1) wartości prawne oraz niematerialne – np. koncesje, patenty, prawa do wynalazków, licencje etc., czyli wszystkie prawa, które można wykorzystać gospodarczo;
- 2) rzeczowy majątek trwały:
  - środki trwałe – ich wartość początkowa wynosi więcej niż 3,5 tys. zł, a okres użyteczności więcej niż 12 miesięcy;
  - środki trwałe w budowie – wszelkie koszty ulepszenia istniejących lub budowy, zakupu bądź instalacji nowych środków trwałych do momentu zakończenia prac;
- 3) należności długoterminowe – wszelkie należności, których wymagalność przekracza 12 miesięcy, za wyłączeniem dostawy usług, towarów oraz wyrobów;
- 4) inwestycje długoterminowe – składniki, które nabyto w celu osiągnięcia korzyści ekonomicznej w związku z planowanym wzrostem ich wartości, przy czym do majątku trwałego zalicza się te inwestycje, które będą w posiadaniu firmy przez okres przekraczający 12 miesięcy od zakończenia roku obrotowego.

Za rzeczowe aktywa obrotowe uznaje się materiały nabyte w celu zużycia na własne potrzeby, wytworzone lub przetworzone przez jednostkę produkty gotowe (wyroby i usługi) zdadne do sprzedaży lub w toku produkcji, półprodukty oraz towary nabyte w celu odprzedaży w stanie nieprzetworzonym.

Do rzeczowego majątku obrotowego przedsiębiorstwa należą:

- 1) Zapasy materiałowe – stanowiące własność przedsiębiorstwa surowce oraz materiały podstawowe i pomocnicze, paliwa, opakowania, materiały biurowe, artykuły żywnościowe przeznaczone do spożycia, materiały produkcyjne,
- 2) Zapasy produkcji niezakończonych – będące elementami produkcji niezakończonych, usług i robót w toku oraz wytwarzane we własnym zakresie półfabrykaty,
- 3) Zapasy wyrobów gotowych i towarów – wyroby gotowe to produkty przeznaczone do sprzedaży, roboty i usługi, prace projektowe i naukowo-badawcze oraz geodezyjne i geologiczne wykonane, lecz nie zafakturowane.

Natomiast towary to wyroby obcej produkcji przeznaczone do odsprzedaży w stanie nieprzetworzonym.

Rzeczowe składniki majątku trwałego muszą równocześnie spełniać dwuwymiarowe kryteria:

- 1) ogólną definicję aktywów – tzn. stanowić kontrolowane przez jednostkę zasoby, o wiarygodnie określonej wartości, które w przyszłości przyniosą jednostce ekonomiczne korzyści, a także
- 2) szczególne wymogi stawiane w ustawie rzeczowym składnikom majątku trwałego, a mianowicie: stanowić fizyczne aktywa, o przewidywanym okresie użyteczności dłuższym niż rok, kompletne i zdadne do użytku i przeznaczone na potrzeby jednostki.

Klasyfikacja aktywów do rzeczowych składników majątku trwałego wymaga, aby aktywa zostały nabyte na potrzeby jednostki. Wpływ na definicję rzeczowego majątku trwałego mają więc nie tylko fizyczne właściwości składnika aktywów, ale przede wszystkim cel, w jakim dane aktywa zostały nabyte. W zależności od celu nabycia składniki majątkowe mające fizyczne właściwości aktywów rzeczowych mogą stanowić rzeczowy majątek trwały (aktywa zostały nabyte na potrzeby jednostki w celu wykorzystania ich w działalności operacyjnej), stanowić inwestycję (składnik aktywów został nabyty w celu osiągnięcia z tego tytułu korzyści ekonomicznych, np. w postaci wzrostu wartości majątku), względnie stanowić towar handlowy (składnik został nabyty w celu odsprzedaży)³.

Postęp techniczny oraz związane z nim procesy mechanizacji i automatyzacji produkcji prowadzą do stałego wzrostu zasobów wyposażenia technicznego uczestniczącego w procesach wytwórczych i usługowych. Wyniki finansowe działalności gospodarczej w coraz większym stopniu zależą od ilości i jakości eksploatowanych maszyn i urządzeń technicznych. Czas realizacji procesów wytwórczych oraz ich efektywność pozostają w bezpośredniej zależności od jakości i nowoczesności technicznego wyposażenia pracy. Wyposażenie to jest głównym czynnikiem wydajności pracy. Wzrost zasobów i jakości aktywnych środków trwałych oraz efektywne ich wykorzystanie tworzą niezbędne warunki szybkiego wzrostu produkcji. Obecnie obserwuje się⁴:

³ A. Helin, *Ustawa o rachunkowości. Komentarz*, 2017.

⁴ W. Janik, A. Paździor, M. Paździor, *Analiza ekonomiczna działalności przedsiębiorstwa*, Politechnika Lubelska, Lublin 2017, s. 115.

- 1) wzrost sfery zastosowania nowoczesnych maszyn i urządzeń technicznych,
- 2) intensyfikację procesów produkcyjnych poprzez zastosowanie nowoczesnych obiektów pozwalających zmieniać nie tylko sposoby realizacji procesów wytwórczych, lecz również charakter współpracy człowieka z maszyną,
- 3) rozwój automatyzacji i robotyzacji procesów produkcyjnych.

Zarządzanie majątkiem trwałym powinno być nastawione głównie na optymalizację inwestycji. Realizacja tych zadań powinna mieć na celu powiększenie wartości majątku trwałego, polepszenie jego stanu technicznego oraz unowocześnienie. Działaniem niezbędnym w tym kierunku jest niedopuszczenie do pogorszenia stanu technicznego środków trwałych oraz systematyczna kontrola skutecznego wykorzystania każdego ze składników majątku trwałego. Jest to szczególnie istotne w przedsiębiorstwie produkcyjnym⁵.

Niepełne wykorzystanie posiadanych zasobów majątkowych, w tym środków trwałych prowadzi do powstawania tzw. kosztów pustych, na które składają się:

- a) koszty zamrożenia kapitału w niewykorzystanej części środków trwałych i innych składnikach aktywów,
- b) koszty posiadania niewykorzystanych środków trwałych (podatek od nieruchomości, podatek od środków transportowych, ubezpieczenie majątkowe, koszty konserwacji, koszty ochrony mienia itp.)⁶.

2. Środki trwałe i ich klasyfikacja

Środki trwałe, poza ludźmi, uznawane są za podstawowy czynnik wytwórczy przedsiębiorstwa. Są one na ogół podstawowym składnikiem majątku przedsiębiorstwa i stanowią główny element jego potencjału wytwórczego. Mają bardzo duży wpływ na jakościowe cechy zarówno zasobów materiałowych służących do produkcji, jak i samego produktu finalnego. Środki trwałe charakteryzują się przede wszystkim tym, że:

- biorą udział w wielu procesach produkcyjnych i usługowych,
- nie zmieniają swej formy w toku produkcji, lecz krążą w postaci nowo wytworzonych produktów,
- zużywają się stopniowo, przenosząc wartość swojego zużycia na wytwarzane produkty i świadczone usługi,

⁵ C. Kozłowski, op. cit, s. 187.

⁶ W. Janik, A. Paździor, M. Paździor, op. cit, s. 115.

- wymagają reprodukcji nie po każdym, lecz po wielu cyklach produkcyjnych,
- posiadają mniejszą szybkość krążenia niż środki obrotowe, a więc charakteryzują się dłuższym okresem użytkowania,
- cechuje je wyższa wartość jednostkowa niż pozostałych elementów majątku⁷.

Środki trwałe podlegają klasyfikacji do określonych grup rodzajowych, zgodnie z obowiązującą Klasyfikacją Środków Trwałych. KŚT jest usystematyzowanym wykazem środków trwałych (obiektów) służących do celów ewidencyjnych, ustalania stawek odpisów amortyzacyjnych oraz badań statystycznych.

Środki trwałe, w rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt 15 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości⁸, stanowią rzeczowe aktywa trwałe i zrównane z nimi, o przewidywanym okresie ekonomicznej użyteczności dłuższym niż rok, kompletne, zdatne do użytku i przeznaczone na potrzeby jednostki, z wyłączeniem aktywów posiadanych przez jednostkę w celu osiągnięcia z nich korzyści ekonomicznych wynikających z przyrostu wartości tych aktywów, uzyskania przychodów w formie odsetek, dywidend (udziałów w zyskach) lub innych pożytków, w tym również z transakcji handlowej, a w szczególności aktywów finansowych oraz tych nieruchomości i wartości niematerialnych i prawnych, które nie są użytkowane przez jednostkę, lecz są posiadane przez nią w celu osiągnięcia tych korzyści oraz lokat w przypadku zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji.

Do środków trwałych zalicza się w szczególności⁹:

- 1) nieruchomości – w tym grunty, prawo użytkowania wieczystego gruntu, budowle i budynki, a także będące odrębną własnością lokale, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego oraz spółdzielcze prawo do lokalu użytkowego,
- 2) maszyny, urządzenia, środki transportu i inne rzeczy spełniające definicję środka trwałego,
- 3) ulepszenia w obcych środkach trwałych,
- 4) inwentarz żywy.

⁷ D. Makowska, *Środki trwałe i wartości niematerialne i prawne – ujęcie podatkowe i rachunkowe*, ODDK, Gdańsk 2003.

⁸ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2018 r. poz. 395).

⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 3 października 2016 r. w sprawie Klasyfikacji Środków Trwałych (KŚT).

W KŚT za podstawową jednostkę ewidencji przyjmuje się pojedynczy element majątku trwałego spełniający określone funkcje w procesie wytwarzania wyrobów i świadczenia usług. Może być nim budynek, maszyna, pojazd mechaniczny itp. Jedynie w nielicznych przypadkach dopuszcza się w ewidencji przyjęcie za pojedynczy obiekt – obiektu zbiorczego, którym może być zespół przewodów rurociągowych lub zespół latarni jednego typu użytkowanych na terenie zakładu, ulicy, osiedla, zespoły komputerowe itp.

Z punktu widzenia funkcji, jakie poszczególne środki trwałe spełniają w procesie wytwarzania lub w toku nieprodukcyjnego użytkowania, rozróżnia się cztery zasadnicze zbiory:

- 1) nieruchomości – obejmujące grunty, budynki oraz obiekty inżynierii lądowej i wodnej; środki trwałe zaliczone do tego zbioru zapewniają odpowiednie warunki do prowadzenia procesów produkcyjnych oraz działalności nieprodukcyjnej;
- 2) maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia – obejmujące środki trwałe, którymi oddziałuje się bezpośrednio na przedmioty pracy, takie jak: surowce, materiały itp.;
- 3) środki transportu służące do przewozu osób lub transportu towarów;
- 4) inwentarz żywy.

Uwzględniając wyżej wymienione zasady podziału środków trwałych niniejsza klasyfikacja wyodrębnia na pierwszym szczeblu podziału klasyfikacyjnego 10 następujących jednocyfrowych grup środków trwałych:

- 0 – grunty,
- 1 – budynki i lokale oraz spółdzielcze prawo do lokalu użytkowego i spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego,
- 2 – obiekty inżynierii lądowej i wodnej,
- 3 – kotły i maszyny energetyczne,
- 4 – maszyny, urządzenia i aparaty ogólnego zastosowania,
- 5 – maszyny, urządzenia i aparaty specjalistyczne,
- 6 – urządzenia techniczne,
- 7 – środki transportu,
- 8 – narzędzia, przyrządy, ruchomości i wyposażenie, gdzie indziej niesklasyfikowane,
- 9 – inwentarz żywy.

Wyżej wymienione grupy środków trwałych dzielą się na drugim szczeblu podziału klasyfikacyjnego na podgrupy, którym nadane zostały symbole dwucyfrowe. Wprowadzono też trzeci szczebel podziału klasyfikacyjnego środków trwałych, którym nadano symbole trzycyfrowe.

Do środków trwałych jednostki można zaliczyć również obce środki trwałe używane przez nią na podstawie umowy najmu, dzierżawy lub innej umowy o podobnym charakterze, np. leasingu, jeżeli z innych przepisów wynika prawo dokonywania od nich odpisów amortyzacyjnych przez korzystającą z tych środków jednostkę. Tego rodzaju składniki majątku jednostka zalicza do własnych środków trwałych, pomimo że nie jest ich właścicielem¹⁰.

Do potrzeb analizy i oceny gospodarowania środkami trwałymi sporządzane są różne ich klasyfikacje. Umożliwiają one przeprowadzenie analizy strukturalnej, ustalenie wysokości amortyzacji, obliczenie zdolności produkcyjnej itp. Podział środków trwałych według podstawowych kryteriów przedstawiam w Tabeli 1¹¹.

Tabela 1. Klasyfikacja środków trwałych według różnych kryteriów

KRYTERIUM PODZIAŁU	RODZAJE ŚRODKÓW TRWAŁYCH
Przeznaczenie	<ul style="list-style-type: none"> – produkcyjne – są to te środki trwałe, które są bezpośrednio lub pośrednio wykorzystywane w produkcji lub w obrocie towarowym. Zalicza się do nich środki wykorzystywane w danym przedsiębiorstwie (jednostce gospodarczej) dla potrzeb produkcyjnych, zaopatrzenia czy zbytu, – nieprodukcyjne – to te, które nie służą do produkcji, a więc wszelkiego rodzaju domy mieszkalne, środki wykorzystywane na cele szkoleniowe, ośrodki wypoczynkowe,
Sposób /stopień/ wykorzystania	<ul style="list-style-type: none"> – czynne – używane w ramach prowadzonej przez dane przedsiębiorstwo działalności gospodarczej, w tym również te, które aktualnie znajdują się w rezerwie i w zapasie, – nieczynne – wycofane z użytkowania w związku z utratą przydatności gospodarczej, która nastąpiła w wyniku np. niewłaściwego użytkowania, – środki trwałe w budowie są to środki trwałe, które są w trakcie budowy, montażu lub ulepszania.
Funkcja w procesie produkcyjnym	<ul style="list-style-type: none"> – oddziałujące na przedmiot pracy (maszyny, urządzenia) – stwarzające ogólne warunki przebiegu procesu (budynki, wyposażenie) – umożliwiające przemieszczanie przedmiotu pracy (środki transportowe)

¹⁰ J. Iwin, Z. Niedzielski, *Rzeczowy majątek trwałe*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.

¹¹ Praca zbiorowa pod red. H. Bienioka, *Podstawy zarządzania przedsiębiorstwem*, Katowice 1998, s. 329.

Sposób amortyzacji	<ul style="list-style-type: none"> – amortyzowane jednorazowo w 100% – amortyzowane etapowo w okresie kilku lat
Wiek	<ul style="list-style-type: none"> – grupy środków o określonej liczbie lat
Stopień zużycia technicznego	<ul style="list-style-type: none"> – sprawne – częściowo sprawne – niesprawne
Stopień zużycia ekonomicznego	<ul style="list-style-type: none"> – nowoczesne – przestarzałe
Własność	<ul style="list-style-type: none"> – własne, w stosunku do których przedsiębiorstwo dysponuje tytułem własności (zostały nabyte za środki własne lub wniesione do spółki jako aport, zostały przedsiębiorstwu przekazane w formie darowizny, itp.), – obce, które np. zostały wdzierżawione lub wyleasingowane na określony czas.

Źródło: Opracowano na podstawie: Praca zbiorowa pod red. H. Bienioka, *Podstawy zarządzania przedsiębiorstwem*, Katowice 1998, s. 329, W. Janik, A. Paździor M. Paździor, *Analiza ekonomiczna działalności przedsiębiorstwa*, Politechnika Lubelska, Lublin 2017, s. 119–120.

3. Zarządzanie rzeczowym kapitałem trwałym

Zarządzanie majątkiem trwałym, a w szczególności środkami trwałymi, obejmuje całość zagadnień technicznych, organizacyjnych, ewidencyjnych oraz ekonomiczno-finansowych związanych z pozyskaniem, wykorzystywaniem, likwidacją, a także odtworzeniem składników majątku¹².

We współczesnym przedsiębiorstwie, gospodarując rzeczowymi aktywami trwałymi, należy szukać takich rozwiązań, które umożliwiają uzyskiwanie obniżki kosztów własnych oraz nie dopuszczają do nadmiernego zużycia i dekapitalizacji środków gospodarczych wykorzystywanych w działalności¹³.

W przedsiębiorstwie o profilu działalności, w którym potrzeby w zakresie środków trwałych są szczególnie duże, ich właściwa struktura i gospodarowanie nimi są jednym z warunków istnienia¹⁴. Ważny jest cały proces gospodarowania rzeczowymi aktywami trwałymi: od decyzji związanych z nabyciem, przez okres wykorzystywania, do chwili likwidacji, wycofania z ewidencji lub sprzedaży tych

¹² C. Kozłowski, op. cit. 193.

¹³ R. Borowiecki, *Efektywność gospodarowania środkami trwałymi w przedsiębiorstwie*. PWN, Warszawa-Kraków 1988, s. 25.

¹⁴ A. Jagielska, *Syntetyczna analiza wskaźnikowa w ocenie efektywności gospodarowania środkami trwałymi*. [w:] *Współczesne problemy analizy ekonomicznej*. Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego, nr 1, Sopot 2006, s. 49.

składników majątku. Dbłość o rzeczowe aktywa trwałe pozwala na systematyczne dostosowywanie się przedsiębiorstwa do zachodzących zmian technologicznych, organizacyjno-produkcyjnych, a także zmieniającego się zapotrzebowania rynku. Rzeczowe aktywa trwałe spełniają ważną rolę w prezentacji sytuacji finansowej jednostki oraz decydują o operacyjnym potencjale przedsiębiorstw¹⁵.

Efektywność gospodarowania środkami trwałymi jest jednym z najbardziej istotnych, a zarazem najtrudniejszych elementów skutecznego gospodarowania środkami trwałymi w przedsiębiorstwie o charakterze produkcyjnym.

Gospodarka środkami trwałymi wywiera coraz większy wpływ na efektywność pracy podmiotów gospodarczych. Gospodarka ta obejmuje trzy podstawowe dziedziny, a mianowicie: kształtowanie zasobów i struktury wyposażenia technicznego, procesy użytkowania oraz procesy obsługi konserwacyjno-remontowej tego wyposażenia (Tabela 2).

Tabela 2. Dziedziny gospodarowania środkami trwałymi w przedsiębiorstwie

Gospodarka wyposażeniem technicznym		
Kształtowanie zasobów wyposażenia technicznego	Użytkowanie wyposażenia technicznego	Obsługa konserwacyjno-remontowa
<ul style="list-style-type: none"> – Możliwości rynkowe – Strategie rozwoju przedsiębiorstwa – Techniczno-organizacyjne warunki prowadzenia działalności gospodarczej 	<ul style="list-style-type: none"> – Techniczno-organizacyjne warunki użytkowania środków trwałych – Wykorzystanie potencjału produkcyjnego i usługowego wyposażenia technicznego 	<ul style="list-style-type: none"> – Jakość obsługi konserwacyjno-remontowej – Koszty obsługi konserwacyjno-remontowej

Źródło: W. Janik, A. Paździor M. Paździor, *Analiza ekonomiczna działalności przedsiębiorstwa*, Politechnika Lubelska, Lublin 2017, s. 117.

Zasób i struktura środków trwałych muszą być dostosowane z jednej strony do możliwości sprzedaży i strategii rozwoju przedsiębiorstwa, z drugiej zaś strony muszą uwzględniać warunki organizacyjno-techniczne (możliwość zharmonizowania zdolności produkcyjnej współpracujących maszyn i urządzeń technicznych, możliwość zapewnienia. wysokiej obsługi konserwacyjno-remontowej itp.). Chodzi bowiem o to, by:

¹⁵ A. Karmańska, E. Walińska, *Środki trwałe w prawie bilansowym i podatkowym*, Warszawa 2006, s. 15.

- 1) zminimalizować koszty utworzenia określonego potencjału produkcyjnego lub usługowego oraz koszty jego posiadania na które składają się: koszty ubezpieczenia, koszty podatku od nieruchomości, podatku od środków transportowych, koszty ochrony, koszty konserwacji i napraw itp.,
- 2) zapewnić możliwe najwyższe wykorzystanie potencjału produkcyjnego lub usługowego tego wyposażenia.

Częstym błędem popełnianym przez przedsiębiorców (menedżerów) jest dążenie do skompletowania nowoczesnego wyposażenia technicznego bez należytego rozpoznania sytuacji rynkowej przedsiębiorstwa, bądź ignorowania techniczno-organizacyjnych warunków jego eksploatacji. Gromadzi się nowoczesny park maszynowy, który w przyszłości wykorzystywany jest w niewielkim stopniu. Powstają sytuacje, kiedy kapitał zaangażowany w nowoczesnym wyposażeniu technicznym pracuje ze zbyt małą intensywnością. Przychody osiągane ze sprzedaży nie wystarczają na pokrycie generowanych kosztów. Przedsiębiorstwo nie jest w stanie osiągnąć dodatniego wyniku finansowego i mimo nowoczesnego wyposażenia upada. Przyczyną upadłości w takich przypadkach jest przeinwestowanie. Błędy te są bardzo kosztowne i dlatego decyzje inwestycyjne wymagają dużej ostrożności i dostosowania potencjału gospodarczego do możliwości sprzedaży¹⁶.

4. Analiza gospodarowania środkami trwałymi

Wysoki udział środków trwałych w zasobach majątkowych sprawia, że ocena gospodarki nimi spełnia istotną rolę w analizie techniczno-ekonomicznej przedsiębiorstw.

Zadaniem tej analizy jest udzielenie odpowiedzi na następujące pytania¹⁷:

- 1) Czy dotychczasowy zasób środków trwałych (wielkość, struktura) sprzyja poprawie efektywności prowadzonej i wzrostowi wartości przedsiębiorstwa?
- 2) Czy obecna struktura środków trwałych jest adekwatna do rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej?
- 3) W jakim stopniu wykorzystany jest potencjał gospodarczy środków trwałych i na ile wpływa on na wyniki finansowe przedsiębiorstwa?

---

¹⁶ W. Janik, A. Paździor, M. Paździor, *op. cit.*, Lublin 2017, s. 118.

¹⁷ Por: m.in. R. Borowiecki, E. Wysłocka, *Analiza ekonomiczna i ocena ekspercka w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstw*, Difin, Warszawa 2012, s. 133.

4) Czy można poprawić efektywność poprzez zmiany w wyposażeniu technicznym i stosowanej technologii?

5) Jakie należy podjąć działania (restrukturyzacyjne i inwestycyjne) w celu lepszego dostosowania przedsiębiorstwa do aktualnych warunków rynkowych?

Celem analizy gospodarki środkami trwałymi jest zatem wykrywanie i uruchamianie rezerw wzrostu efektów ekonomicznych poprzez lepsze wykorzystanie posiadanego potencjału gospodarczego lub poprzez dostosowanie tego potencjału do istniejących możliwości sprzedaży. Oznacza to, że istniejące rezerwy, których utrzymywanie powoduje w przedsiębiorstwach dodatkowe koszty, można ograniczyć poprzez wzrost produkcji i sprzedaży, wydzierżawienie lub sprzedaż zbędnych obiektów trwałych¹⁸.

Analizując zasób środków trwałych, którym dysponuje przedsiębiorstwo, wykorzystuje się wskaźniki dynamik, wskaźniki struktury i wskaźniki jakości.

Analiza środków trwałych w przedsiębiorstwie polega na ocenie stanu, przyczyn i określaniu kierunków poprawy zjawisk i procesów występujących w zakresie gospodarki środkami trwałymi. Jednym z zasadniczych jej celów jest ustalenie łącznej efektywności czynników wytwórczych – analiza koncentruje się na łącznym badaniu czynników wytwórczych, a nie badaniu czynników w izolacji. Zakres analizy środków trwałych w nowoczesnym przedsiębiorstwie podporządkowany jest przyjętej strategii rozwojowej przedsiębiorstwa, a nad analizą aspektów rzeczowych dominuje analiza w miernikach pieniężnych, tzw. analiza finansowa.

Analiza koncentruje się na następujących głównych problemach¹⁹:

- związkach standardowej analizy finansowej z analizą środków trwałych,
- analizie produktywności w różnych przekrojach (całego przedsiębiorstwa, zakładów, działów, wydziałów),
- kosztów utrzymania środków trwałych, a zwłaszcza wysokości kosztów amortyzacji, zużycia fizycznego i ekonomicznego środków trwałych,
- metodach ciągłej i wrywkowej wyceny środków trwałych.

Warunkiem należytego spełnienia zadań stawianych analizie gospodarowania środkami trwałymi jest przede wszystkim dysponowanie właściwymi i pełnymi informacjami.

---

¹⁸ W. Janik, A. Paździor M. Paździor, op. cit., s. 120.

¹⁹ Praca zbiorowa pod red. Z. Kasiewicza, *Analiza ekonomiczno-finansowa przedsiębiorstwa*, SGH, Warszawa 1995, s. 172.

Informacje wykorzystywane do analizy środków trwałych pozyskiwane są z bilansu, z rachunku wyników, sprawozdania o ruchu środków trwałych, z danych z kont analitycznych i syntetycznych, z bazy danych o gospodarce środkami trwałymi, z dokumentów opracowanych przez firmę dla odbiorców zewnętrznych, z materiałów wewnętrznych przygotowywanych na potrzeby operatywnego i strategicznego planowania, oraz z innych materiałów, takich jak informacje naukowo-badawcze, dane prasowe, wywiady.

Efektywność gospodarowania środkami trwałymi w znacznym stopniu uzależniona jest od ich struktury, tj. udziału i stopnia wykorzystania poszczególnych składników w procesie gospodarczym. Racjonalizacja struktury środków trwałych polega przede wszystkim na utrzymaniu prawidłowych proporcji między środkami o charakterze produkcyjnym i nieprodukcyjnym. Trzeba również pamiętać, że ważna jest nie tylko wielkość i wartość tych środków, lecz także ich stan fizyczny oraz zdolność produkcyjna, co w znacznym stopniu uzależnione jest od wieku składników majątku trwałego oraz od stopnia ich zużycia fizycznego i ekonomicznego²⁰.

W związku z powyższym w przedsiębiorstwie należy analizować strukturę środków trwałych, ich strukturę wiekową oraz stopień umorzenia i likwidacji. W szczególności należy poddać analizie dane z ostatnich lat dotyczące²¹:

- 1) Wartości środków trwałych ogółem (zł),
- 2) Wartości środków trwałych produkcyjnych (zł),
- 3) Udziału środków produkcyjnych (%),
- 4) Udziału środków nieprodukcyjnych (%),
- 5) Wartości środków produkcyjnych do 5 lat (zł),
- 6) Udziału środków produkcyjnych do 5 lat (%),
- 7) Wartości środków produkcyjnych powyżej 5 lat (zł),
- 8) Udziału środków produkcyjnych powyżej 5 lat (%).

Zastosowane kryterium czasu przy badaniu zmian struktury produkcyjnych środków trwałych pozwoli stwierdzić, czy w badanym okresie wystąpił wzrost czy spadek udziału nowych środków produkcyjnych.

---

²⁰ M. Tkaczuk, *Zarządzanie majątkiem trwałym przedsiębiorstwa w UE*, OWSiZ, Olsztyn 2004.

²¹ C. Kozłowski, op. cit, 188.

Poddając analizie procesy likwidacji, umorzenia i odnowienia otrzymamy informacje dotyczące jakościowych i ilościowych zmian stanu oraz struktury środków trwałych. Dla potrzeb analizy potrzebna będzie znajomość:

- 1) Wartości środków trwałych na początek roku (zł),
- 2) Wartości środków trwałych na koniec roku (zł),
- 3) Wartości środków umorzonych (zł),
- 4) Wartości środków zlikwidowanych (zł),
- 5) Wartości środków trwałych uzyskanych z inwestycji (zł).

Powyższe wartości stanowią podstawę do wyliczenia następujących wskaźników:

- 1) Wskaźnika umorzenia (%),
- 2) Wskaźnika likwidacji (%),
- 3) Wskaźnika odnowienia środków trwałych (%),
- 4) Wskaźnika relacji wartości środków trwałych przekazanych z inwestycji do wartości zlikwidowanych środków trwałych²².

Istotnym źródłem odnowy środków trwałych są odpisy amortyzacyjne, dlatego też należy określić wskaźnik udziału amortyzacji w finansowaniu nakładów inwestycyjnych.

Jak przedstawia C. Kozłowski, ocena jakości oraz stopnia wykorzystania środków trwałych wiąże się przede wszystkim z analizą wyposażenia podmiotu gospodarczego w nowoczesną technologię, która w dużym stopniu wpływa na ich produktywność. Stopień rozwoju postępu technicznego w przedsiębiorstwie ustala się poprzez analizę dynamiki wskaźnika technicznego uzbrojenia pracy, a także mechanizacji procesów produkcyjnych. Znajomość:

- 1) przeciętnej wartości środków trwałych ogółem (zł),
  - 2) przeciętnej wartości środków trwałych produkcyjnych (zł),
  - 3) liczby pracowników ogółem,
  - 4) liczby pracowników produkcyjnych,
  - 5) wartości produkcji (zł),
  - 6) wartości produkcji wykonanej za pomocą maszyn (zł)
- pozwała wyliczyć następujące wskaźniki:
- wskaźnik ogólnego technicznego uzbrojenia pracy (zł/pracownika),

---

²² C. Kozłowski, op. cit., s. 188.

- wskaźnik technicznego uzbrojenia pracy robotników produkcyjnych (zł/pracownika produkcyjnego),
- wskaźnik mechanizacji (udział produkcji wykonanej za pomocą maszyn do wartości produkcji ogółem w %).

Ocenę ogólnego wpływu wykorzystania środków trwałych na wyniki ekonomiczne otrzyma przedsiębiorca, dokonując analizy relacji między przyrostem produkcji i przyrostem wartości środków trwałych oraz obliczając wskaźniki produktywności i rentowności środków trwałych.

Końcowym efektem analizy efektywności wykorzystania środków trwałych jest zbadanie relacji między dynamiką podstawowych wielkości ekonomicznych, do których należą: zatrudnienie, środki trwałe, produkcja, zysk. Prawidłowa zależność między tymi wielkościami powinna wyglądać w następujący sposób: zatrudnienie > środki trwałe > produkcja > zysk²³.

Podstawowe wskaźniki analizy gospodarowania środkami trwałymi

1) Wskaźniki zużycia

$$\text{Wskaźnik umorzenia środków trwałych} = \frac{\text{umorzenie środków trwałych}}{\text{wartość początkowa środków trwałych}} \times 100\%$$

Wysoka wartość ww. wskaźnika informuje o:

- zaawansowanej strukturze wiekowej środków trwałych,
- konieczności ponoszenia większych wydatków na konserwacje i remonty,
- trudnościach w należytej realizacji zadań produkcyjnych,
- potrzebie gromadzenia środków na inwestycje w celu odtworzenia środków trwałych

$$\text{Wskaźnik wartości netto środków trwałych} = \frac{\text{wartość netto środków trwałych}}{\text{wartość początkowa środków trwałych}} \times 100\%$$

Niski wskaźnik wartości netto oznacza, że środki trwałe charakteryzuje długi okres eksploatacji oraz wysoki stopień zużycia.

²³ Ibidem, s. 189.

2) Wskaźniki odnowy i likwidacji

$$\text{Wskaźnik odnowy środków trwałych} = \frac{\text{środki trwałe uzyskane z inwestycji}}{\text{wartość początkowa środków trwałych}} \times 100\%$$

Informuje o aktywności inwestycyjnej przedsiębiorstwa. Wysoki i rosnący świadczy o odmładzaniu i unowocześnianiu środków trwałych.

$$\text{Wskaźnik likwidacji środków trwałych} = \frac{\text{wartość zlikwidowanych środków trwałych}}{\text{wartość początkowa środków trwałych}} \times 100\%$$

Wskaźnik informuje o zaawansowanej strukturze wiekowej i konieczności wycofywania z eksploatacji środków trwałych niezdatnych do sprawnego funkcjonowania. Wysoki i rosnący świadczy o odmładzaniu i unowocześnianiu środków trwałych.

$$\text{Wskaźnik relacji} = \frac{\text{środki trwałe uzyskane z inwestycji}}{\text{wartość zlikwidowanych środków trwałych}} \times 100\%$$

Informuje o tempie procesu odnowy środków trwałych w stosunku do tempa ich likwidacji. Im współczynnik jest wyższy, tym korzystniejsza sytuacja dla przedsiębiorstwa.

$$Wua = \frac{\text{kwota amortyzacji w rozpatrywanym okresie}}{\text{nakłady inwestycyjne w danym okresie}} \times 100\%$$

Wua – Wskaźnik udziału amortyzacji w nakładach inwestycyjnych.

Jeżeli wartość *Wua* kształtuje się poniżej 1 (100%), to oznacza, że odtworzenie środków trwałych odbywa się także z innych środków niż fundusz amortyzacyjny. Niska wartość *Wua* świadczy o wysokim udziale innych źródeł w finansowaniu inwestycji.

3) Wskaźniki wykorzystania

3.1) Analiza stopnia uruchomienia maszyn i urządzeń

$$\text{Wskaźnik gotowości produkcyjnej maszyn} = \frac{\text{maszyny zainstalowane}}{\text{maszyny posiadane}}$$

Informuje o ogólnym stanie zagospodarowania maszyn i urządzeń w działalności wytwórczej.

$$\text{Wskaźnik sprawności maszyn} = \frac{\text{maszyny czynne na najliczniejszej zmianie}}{\text{maszyny posiadane}}$$

Charakteryzuje użyteczność wytwórczą parku maszynowego.

$$\text{Wskaźnik zaangażowania produkcyjnego} = \frac{\text{maszyny czynne na najliczniejszej zmianie}}{\text{maszyny zainstalowane}}$$

Odzwierciedla stopień włączenia maszyn i urządzeń do procesu wytwórczego.

3.2) *Ocena ekstensywnego wykorzystania środków trwałych => wykorzystanie czasu pracy*

$$\text{Wskaźnik produkcyjnego wykorzystania czasu pracy} = \frac{\text{efektywny czas pracy}}{\text{nominalny czas pracy}}$$

Idealny stan => gdy $Wtp = 1$.

$$\text{Wskaźnik przestoju} = \frac{\text{czas przestoju}}{\text{czas nominalny}}$$

Wskaźnik relatywnie wysoki oznacza niski stopień produkcyjnego wykorzystania czasu pracy maszyn i urządzeń.

3.3) *Ocena intensywności wykorzystania środków trwałych => analiza wydajności*

$$\text{Wskaźnik intensywnego wykorzystania maszyn} = \frac{\text{rzeczywista wydajność pracy maszyn}}{\text{potencjalna wydajność maszyn}}$$

$$\text{Wskaźnik intensywnego wykorzystania maszyn} = \frac{\text{rzeczywista wydajność pracy maszyn}}{\text{rzeczywisty czas pracy maszyn}}$$

Informuje o racjonalności pracy stanowiska roboczego. Wskazuje wielkość produkcji przypadającą na jednostkę czasu pracy maszyn i urządzeń. Im większa wartość wskaźnika, tym maszyny pracują bardziej intensywnie.

5. Wycena środków trwałych – metody i kryteria

W przeprowadzaniu analizy środków trwałych największe znaczenie ma wycena poszczególnych składników środków trwałych i całego zasobu. Wycena środków trwałych obejmuje ciąg działań, które prowadzą do ustalenia wartości konkretnych obiektów w jednostkach pieniężnych, na dany dzień i w danych warunkach techniczno-ekonomicznych według przyjętej jednolitej metodyki²⁴. Dane o aktualnej wartości środków trwałych potrzebne są między innymi do wielkości posiadanego potencjału produkcyjnego, określania potrzeb inwestycyjnych, badania efektywności wykorzystania środków trwałych, oraz do wyceny wartości zabezpieczenia kredytów i pożyczek.

Aby wycenić środek trwały należy przyjąć określoną kategorię pomiaru wartości, która jest determinowana przez sposób jego pozyskania przez jednostkę gospodarczą. W przypadku środków trwałych można mówić o dwóch wartościach:

- wartości wstępnej, określanej wartością początkową (wartością brutto),
- wartości w trakcie użytkowania, określonej wartością netto.

Wartość początkowa jest wartością historyczną, gdyż jest ona realna tylko w momencie pozyskiwania przez jednostkę nowego obiektu. Długookresowe użytkowanie środków trwałych sprawia, że wartość ta staje się z upływem czasu nieodpowiadająca wartości rynkowej. Porównując wartość początkową obiektów wykazywanych w księgach rachunkowych od jakiegoś czasu, jest ona tym niższa od rzeczywistej wartości początkowej takich samych obiektów nowych, im dłużej są eksploatowane lub im ich ceny rynkowe wykazują większą tendencję wzrostową lub spadkową²⁵.

Aktywa trwałe wycenia się na dzień ich nabycia lub wytworzenia, bądź na dzień bilansowy. Terminy wyceny według prawa bilansowego przedstawiono w Tabeli 3.

²⁴ Patrz: Praca zbiorowa pod red. Z. Kasiewicza, *Analiza ekonomiczno-finansowa przedsiębiorstwa*, SGH, Warszawa 1995, s. 175.

²⁵ M. Foremna-Pilarska. *Rachunkowość na tle rozwiązań międzynarodowych*, Wydanie II, Difin, Warszawa 2009.

Tabela 3. Terminy wyceny w prawie bilansowym

Terminy wyceny		
Na dzień nabycia	Na dzień wytworzenia	Na dzień bilansowy
<ul style="list-style-type: none"> – zakup – darowizna – zamiana – aport – inne 		<ul style="list-style-type: none"> – dzień kończący rok obrotowy – dzień zakończenia działalności jednostki – dzień poprzedzający zmianę formy prawnej – dzień przejęcia jednostki przez inną jednostkę – dzień poprzedzający dzień podziału lub połączenia jednostki – dzień poprzedzający dzień postawienia jednostki w stan likwidacji lub upadłości – inne

Źródło: A. Bieda, *Wycena w rachunkowości*, *Acta Sci. Pol. Geodesia et Descriptio Terrarum* 8(4) 2009.

Sposób i kryteria wyceny reguluje ustawa o rachunkowości. Do najważniejszych zapisów możemy zaliczyć:

Art. 28.

Aktywa i pasywa wycenia się nie rzadziej niż na dzień bilansowy w sposób następujący:

1) środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne – według cen nabycia lub kosztów wytworzenia, lub wartości przeszacowanej (po aktualizacji wyceny środków trwałych), pomniejszonych o odpisy amortyzacyjne lub umorzeniowe, a także o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości;

1a) nieruchomości oraz wartości niematerialne i prawne zaliczane do inwestycji – według zasad, stosowanych do środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych, określonych w pkt 1 oraz w art. 31, art. 32 ust. 1–5 i art. 33 ust. 1 lub według ceny rynkowej bądź inaczej określonej wartości godziwej;

2) środki trwałe w budowie – w wysokości ogółu kosztów pozostających w bezpośrednim związku z ich nabyciem lub wytworzeniem, pomniejszonych o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości;

3) udziały w innych jednostkach oraz inne niż wymienione w pkt 1a inwestycje zaliczone do aktywów trwałych – według ceny nabycia pomniejszonej o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości lub według wartości godziwej albo skorygowanej ceny nabycia – jeżeli dla danego składnika aktywów został określony termin wymagalności; wartość w cenie nabycia można

przeszacować do wartości w cenie rynkowej, a różnicę z przeszacowania rozliczyć zgodnie z art. 35 ust. 4;

- 4) udziały w jednostkach podporządkowanych zaliczone do aktywów trwałych – według zasad określonych w pkt 3 lub metodą praw własności, pod warunkiem, że będzie ona stosowana jednolicie wobec wszystkich jednostek podporządkowanych;
- 5) inwestycje krótkoterminowe – według ceny (wartości) rynkowej albo według ceny nabycia lub ceny (wartości) rynkowej, zależnie od tego, która z nich jest niższa albo według skorygowanej ceny nabycia – jeżeli dla danego składnika aktywów został określony termin wymagalności, a krótkoterminowe inwestycje, dla których nie istnieje aktywny rynek, w inny sposób określonej wartości godziwej;
- 6) rzeczowe składniki aktywów obrotowych – według cen nabycia lub kosztów wytworzenia nie wyższych od cen ich sprzedaży netto na dzień bilansowy.

Art. 31.

1. Wartość początkową stanowiącą cenę nabycia lub koszt wytworzenia środka trwałego powiększają koszty jego ulepszenia, polegającego na przebudowie, rozbudowie, modernizacji lub rekonstrukcji i powodującego, że wartość użytkowa tego środka po zakończeniu ulepszenia przewyższa posiadaną przy przyjęciu do używania wartość użytkową, mierzoną okresem używania, zdolnością wytwórczą, jakością produktów uzyskiwanych przy pomocy ulepszonego środka trwałego, kosztami eksploatacji lub innymi miarami.
2. Wartość początkową środków trwałych – z wyjątkiem gruntów niesłużących wydobywaniu kopalin metodą odkrywkową – zmniejszają odpisy amortyzacyjne lub umorzeniowe dokonywane w celu uwzględnienia utraty ich wartości, na skutek używania lub upływu czasu.
3. Wartość początkowa i dotychczas dokonane od środków trwałych odpisy amortyzacyjne lub umorzeniowe mogą, na podstawie odrębnych przepisów, ulegać aktualizacji wyceny. Ustalona w wyniku aktualizacji wyceny wartość księgowa netto środka trwałego nie powinna być wyższa od jego wartości godziwej, której odpisanie w przewidywanym okresie jego dalszego używania jest ekonomicznie uzasadnione.

Art. 32.

1. Odpisów amortyzacyjnych lub umorzeniowych od środka trwałego dokonuje się drogą systematycznego, planowego rozłożenia jego wartości początkowej na ustalony okres amortyzacji. Rozpoczęcie amortyzacji następuje nie wcześniej niż po przyjęciu środka trwałego do używania, a jej zakończenie – nie później niż z chwilą zrównania wartości odpisów amortyzacyjnych lub umorzeniowych z wartością początkową środka trwałego lub przeznaczenia go do likwidacji, sprzedaży lub stwierdzenia jego niedoboru, z ewentualnym uwzględnieniem przewidywanej przy likwidacji ceny sprzedaży netto pozostałości środka trwałego.
2. Przy ustalaniu okresu amortyzacji i rocznej stawki amortyzacyjnej uwzględnia się okres ekonomicznej użyteczności środka trwałego, na określenie którego wpływają w szczególności:
  - 1) liczba zmian, na których pracuje środek trwały,
  - 2) tempo postępu techniczno-ekonomicznego,
  - 3) wydajność środka trwałego mierzona liczbą godzin jego pracy lub liczbą wytworzonych produktów albo innym właściwym miernikiem,
  - 4) prawne lub inne ograniczenia czasu używania środka trwałego,
  - 5) przewidywana przy likwidacji cena sprzedaży netto istotnej pozostałości środka trwałego.
3. Na dzień przyjęcia środka trwałego do używania należy ustalić okres lub stawkę i metodę jego amortyzacji. Poprawność stosowanych okresów i stawek amortyzacji środków trwałych powinna być przez jednostkę okresowo weryfikowana, powodując odpowiednią korektę dokonywanych w następnych latach obrotowych odpisów amortyzacyjnych.

Wycena środków trwałych jest zagadnieniem złożonym, które musi być rozpatrywane nie tylko w aspekcie prawa bilansowego, ale również z uwzględnieniem ustaw podatkowych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych (fizycznych), jak też w oparciu o ustawę o podatku od towarów i usług. Jest to konieczne z tego względu, że zawierają one dodatkowe rozwiązania lub uwarunkowania, które muszą być uwzględnione przy wycenie początkowej środków trwałych. Wycena początkowa środków trwałych to wprowadzenie ich po raz pierwszy do ewidencji danej jednostki gospodarczej.

Wycena początkowa jest pierwszym etapem wyceny środków trwałych, na którym należy dokonać ich właściwego ujęcia – zakwalifikowania do środków trwałych (ewentualnie do środków trwałych w budowie, środków trwałych przeznaczonych do sprzedaży), a następnie określić „cenę”, po jakiej zostaną po raz pierwszy wprowadzone do ksiąg rachunkowych. Wycena początkowa jest tak istotna ze względu na jej dalsze konsekwencje z punktu widzenia prawa podatkowego. Od wartości początkowej środka trwałego zależy wielkość dokonywanych w przyszłości odpisów amortyzacyjnych, które zaliczone w koszty uzyskania przychodów będą pomniejszać podstawę opodatkowania. Dodatkowo nie zawsze cena określona na fakturze będzie stanowiła cenę środka trwałego, po jakiej zostanie on wprowadzony do ksiąg rachunkowych²⁶. W Tabeli 4 przedstawiono wartości początkowe środków trwałych według ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych.

Tabela 4. Wartość początkowa środków trwałych według ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych

	Sposób pozyskania środka trwałego	Wartość początkowa środków trwałych
I.	Odpłatne nabycie	Cena nabycia
II.	Odpłatne nabycie – w zależności od ustawy o podatku od towarów i usług*	Cena nabycia zawiera podatek VAT (lub jego część)
III.	Nabycie w walucie	Cenę nabycia oraz koszt wytworzenia koryguje się o różnice kursowe, naliczone do dnia przekazania do używania środka trwałego
IV.	Import	Cena nabycia uwzględnia cło, akcyzę i różnice kursowe
V.	Częściowo odpłatne nabycie	Cena nabycia powiększona o wartość przychodu. Wartością rzeczy częściowo odpłatnych stanowiącą przychód podatnika jest różnica między wartością tych rzeczy a odpłatnością ponoszoną przez podatnika. (Wartość otrzymanych nieodpłatnie rzeczy lub praw określa się na podstawie cen rynkowych stosowanych w obrocie rzeczami lub prawami tego samego rodzaju i gatunku, z uwzględnieniem w szczególności ich stanu i stopnia zużycia oraz czasu i miejsca ich uzyskania)
VI.	Wytworzenie we własnym zakresie	Koszt wytworzenia

²⁶ M. Tatarska, *Wycena początkowa środków trwałych – aspekty podatkowe i bilansowe*, [w:] *Środki trwałe – ujmowanie, wycena, prezentacja*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 255, Wrocław 2012.

VII.	Nabycie w drodze spadku, darowizny lub w inny nieodpłatny sposób	Wartość rynkowa z dnia nabycia, chyba że umowa darowizny albo umowa o nieodpłatnym przekazaniu określa tę wartość w niższej wysokości
VIII.	Nabycie w postaci wkładu niepieniężnego (aportu) wniesionego do spółki kapitałowej, a także udziału w spółdzielni	Ustalona przez podatnika na dzień wniesienia wkładu lub udziału wartość poszczególnych środków trwałych nie wyższą jednak od ich wartości rynkowej
IX.	Nabycie w postaci wkładu niepieniężnego (aportu) wniesionego do spółki niebędącej osobą prawną	<ul style="list-style-type: none"> – Wartość początkowa, od której dokonywane były odpisy amortyzacyjne, jeżeli przedmiot wkładu był amortyzowany, – Wydatki poniesione na nabycie lub wytworzenie przedmiotu wkładu, niezaliczone do kosztów uzyskania przychodów w jakiegokolwiek formie, jeżeli przedmiot wkładu nie był amortyzowany – Cena rynkowa z uwzględnieniem w szczególności stanu i stopnia zużycia środków trwałych oraz czasu i miejsca odpłatnego zbycia – Cena rynkowa może być określona przez organ podatkowy (z uwzględnieniem opinii biegłego)
X.	Przekształcenia przedsiębiorcy będącego osobą fizyczną w jednoosobową spółkę kapitałową	<ul style="list-style-type: none"> – Wartość początkowa, od której dokonywane były odpisy amortyzacyjne – Wartość poniesionych wydatków na nabycie albo wytworzenie składników majątku, niezaliczonych do kosztów uzyskania przychodów w jakiegokolwiek formie, jeżeli rzeczy te lub prawa nie były amortyzowane
XI.	Otrzymanie w związku z likwidacją osoby prawnej	Ustalona przez podatnika wartość poszczególnych środków trwałych, nie wyższa jednak od ich wartości rynkowej

* przypadki, gdzie zgodnie z odrębnymi przepisami podatek od towarów i usług nie stanowi podatku naliczonego albo podatnikowi nie przysługuje obniżenie kwoty należnego podatku o podatek naliczony albo zwrot różnicy podatku w rozumieniu ustawy o podatku od towarów i usług.

Źródło: *Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych, art. 16g ust. 1, 5, art. 12 ust. 5, 5a, art. 14 ust. 1, 2, 3; M. Tatarska, Wycena początkowa środków trwałych – aspekty podatkowe i bilansowe, [w:] Środki trwałe – ujmowanie, wycena, prezentacja, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 255, 2012. s. 259.*

6. Podsumowanie

Kapitał rzeczowy jest niezbędny do bieżącego funkcjonowania przedsiębiorstwa i realizacji jego celów. Wielkość i rodzaj zasobów kapitału jest ściśle związana z profilem działalności. Innych zasobów potrzebują przedsiębiorstwa produkcyjne (cały park maszynowy związany z wytwarzaniem, obróbką produktów), innych przedsiębiorstwa handlowe (wyposażenie magazynów, zaplecza logistycznego), a innych usługowe (np. flota samochodowa dla pracowników świadczących usługi w terenie).

Zarządzanie majątkiem trwałym powinno być nastawione głównie na optymalizację inwestycji. Realizacja tych zadań powinna mieć na celu powiększenie wartości majątku trwałego, polepszenie jego stanu technicznego oraz unowocześnienie. Działaniem niezbędnym w tym kierunku jest niedopuszczenie do pogorszenia stanu technicznego środków trwałych oraz systematyczna kontrola skutecznego wykorzystania każdego ze składników majątku trwałego.

Zależnie od rodzaju działalności, zakres potrzebnych środków trwałych i niskocennych jest zupełnie inny, ale w wielu sytuacjach stanowi istotną wartość w aktywach przedsiębiorstwa. Aktywa rzeczowe muszą być więc na bieżąco monitorowane pod kątem: przydatności w bieżących działaniach, zużycia oraz wystarczającego stanu, a także poddawane analizie. Analiza środków trwałych w przedsiębiorstwie polega na ocenie stanu, przyczyn i określaniu kierunków poprawy zjawisk i procesów występujących w zakresie gospodarki środkami trwałymi. Jednym z zasadniczych jej celów jest ustalenie łącznej efektywności czynników wytwórczych.

W przeprowadzaniu analizy środków trwałych największe znaczenie ma wycena poszczególnych składników środków trwałych i całego zasobu. Wycena środków trwałych obejmuje ciąg działań, które prowadzą do ustalenia wartości konkretnych obiektów w jednostkach pieniężnych. Teoria i praktyka wykształciły wiele metod wyceny majątku²⁷.

Bibliografia

1. *Analiza ekonomiczno-finansowa przedsiębiorstwa*, praca zbiorowa pod red. Kasiewicza Z., SGH, Warszawa 1995
2. Bieda A., *Wycena w rachunkowości*, Acta Sci. Pol. Geodesia et Descriptio Terrarum 8(4), 2009
3. Borowiecki R., *Efektywność gospodarowania środkami trwałymi w przedsiębiorstwie*, PWN, Warszawa-Kraków 1988
4. Foremna-Pilarska M., *Rachunkowość na tle rozwiązań międzynarodowych*, Wydanie II, Difin, Warszawa 2009
5. Helin A., *Ustawa o rachunkowości. Komentarz*, 2017

---

²⁷ Por. T. Martyniuk, *Metody wyceny wartości środków trwałych*. http://jmf.wzr.pl/pim/2006_4_7.pdf (dostęp: 11 marca 2018).

6. Iwin J., Niedzielski Z., *Rzeczowy majątek trwały*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002
7. Jagielska A., *Syntetyczna analiza wskaźnikowa w ocenie efektywności gospodarowania środkami trwałymi*. [w:] *Współczesne problemy analizy ekonomicznej*, Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego, nr 1, Sopot 2006
8. Janik W., Paździor A., Paździor M., *Analiza ekonomiczna działalności przedsiębiorstwa*, Politechnika Lubelska. Lublin 2017
9. Karmańska A., Walińska E., *Środki trwałe w prawie bilansowym i podatkowym*, Warszawa 2006
10. Kozłowski C., *Ocenagospodarowaniaśrodkomitrwałymiwprzedsiębiorstwie produkcyjnym*, Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 24, 2010
11. Makowska D., *Środki trwałe i wartości niematerialne i prawne – ujęcie podatkowe i rachunkowe*, ODDK, Gdańsk 2003
12. *Podstawy zarządzania przedsiębiorstwem*, praca zbiorowa pod red. Bieniocka H., Katowice 1998
13. Tatarska M., *Wycena początkowa środków trwałych – aspekty podatkowe i bilansowe*, [w:] *Środki trwałe – ujmowanie, wycena, prezentacja*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 255, Wrocław 2012
14. Tkaczuk M., *Zarządzanie majątkiem trwałym przedsiębiorstwa w UE*, OWSliZ, Olsztyn 2004.
15. Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2018 r. poz. 395)
16. Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz.U. z 2017 r. poz. 2343)